

УДК 78.071.1:78.03

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-8>**Катерина ПАЛАЧОВА**

аспірантка кафедри інтерпретології та аналізу музики, викладачка кафедри композиції та інструментування, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, майдан Конституції, 11/13, м. Харків, Україна, 61003

ORCID: 0000-0001-9662-8721

Бібліографічний опис статті: Палачова, К. (2023). Виміри творчої діяльності композитора: досвід моделювання. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 58–62, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-8>

ВИМІРИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПОЗИТОРА: ДОСВІД МОДЕЛЮВАННЯ

Метою дослідження є моделювання вимірів творчої діяльності композитора в українській музичній культурі XXI століття. Актуальність теми дослідження зумовлена потребою наукового осмислення новітніх культуротворчих процесів XXI століття у їх багатовимірності. Наукова новизна. Вперше у науковій практиці здійснено моделювання вимірів творчої діяльності композитора на матеріалі композиторської творчості XXI століття відповідно до форм комунікації, яка здійснюється у тій чи іншій креативній діяльності митця. Висновки. У культурному просторі XXI століття постать композитора реалізує свою творчу діяльність у декількох вимірах. Визначальним критерієм, який уможливує моделювання вимірів творчої діяльності, є форма комунікації. Одноосібна творча діяльність композитора передбачає автокомунікацію, тобто зосередженість митця на власному внутрішньому креативному процесі. У творчій діяльності композитора в межах творчого об'єднання здійснюється комунікація між усіма його рівноправними учасниками. Творча діяльність композитора у вищому навчальному закладі мистецького спрямування передбачає комунікацію, яка пов'язана не лише з композиторською творчістю, але й педагогічною діяльністю. У вимірі творчої роботи композитора в театрі та кіно музика є одним із компонентів загального дійства, тому композиторська творчість підпорядкована режисерському задуму, а комунікація відбувається між усіма учасниками постановочного процесу. Найбільш складеним і варіативним виміром композиторської творчості вбачається творча діяльність в експериментальних творчих проєктах, де комунікація в залежності від концепції конкретного проєкту може набувати різноманітних форм. Змодельовані нами виміри діяльності композитора можуть бути поєднані у творчості одного митця, а отже утворюють цілісну систему творчої діяльності в контексті часопростору новітньої музичної культури.

Ключові слова: музична культура, композитор, творча діяльність, композиторська творчість, комунікація, музика в театрі, українська музична культура.

Kateryna PALACHOVA

Postgraduate Student at the Department of Interpretology and Music Analysis, teacher of the Department, Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, 11/13 Maidan Konstytutsii, Kharkiv, Ukraine, 61003

ORCID: 0000-0001-9662-8721

To cite this article: Palachova, K. (2023). Vymiry tvorchoi diialnosti kompozytora: dosvid modelivannia [Dimensions of composer's creative activity: modeling experience]. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 58–62, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-8>

DIMENSIONS OF COMPOSER'S CREATIVE ACTIVITY: MODELING EXPERIENCE

The purpose of the study is to model the dimensions of the composer's creative activity in the Ukrainian musical culture of the XXI century. The relevance of the research topic is determined by the need for a scientific understanding of the latest cultural-creating processes of the XXI century in their multidimensionality. Scientific novelty. For the first time in scientific practice, modeling of the dimensions of the composer's creative activity was carried out on the material of the composer's work of the XXI century in accordance with the forms of communication carried out in one or another creative activity of the artist. Conclusions. In the cultural space of the XXI century, the figure of the composer realizes his creative activity in several dimensions. The form of communication is a defining criterion that enables the modeling of dimensions of creative activity. The composer's individual creative activity involves auto-communication, that is, the artist's concentration on his own internal creative process. In the creative activity of the composer, communication is carried out between all its equal participants within the creative association. The creative activity of a composer

in a higher educational institution of the artistic direction involves communication, which is related not only to the composer's creativity, but also to pedagogical activity. In terms of the composer's creative work in theater and cinema, music is one of the components of the overall action, therefore the composer's work is subordinate to the director's idea, and communication takes place between all participants in the production process. Creative activity in experimental creative projects, where communication depending on the concept of a specific project can take various forms, is seen as the most complex and variable dimension of composer creativity. The dimensions of the composer's activity that we have modeled can be combined in the work of one artist, and thus form a complete system of creative activity in the context of the space-time of modern musical culture.

Key words: *musical culture, composer, creative activity, composer's work, communication, music in the theater, Ukrainian musical culture.*

Постановка проблеми. В музичній культурі ХХІ століття творча діяльність композитора здійснюється у багатьох вимірах. Автор теорії універсальної творчої особистості Ольга Коменда (Коменда, 2020) визначає наступні види творчої діяльності: композиція, виконавство, музично-громадська діяльність, музична педагогіка. Ці види діяльності формують діяльно-структурну модель універсальної творчої особистості. Оскільки не кожного із представників новітньої української музичної культури можна вважати універсальною особистістю, в контексті нашого дослідження зосередимося саме на *композиторській* творчій діяльності митця та спробуємо змоделювати її ключові виміри у соціокультурному просторі ХХІ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У музикології ХХІ століття творча діяльність композитора досліджується у різних аспектах. Дисертація Ольги Коменди «Універсальна творча особистість в українській музичній культурі» (Коменда, 2020) присвячена феномену універсальної творчої особистості в аспекті діяльнісного універсалізму. У дисертації Наталії Савицької «Вікові аспекти композиторської життєтворчості» (Савицька, 2010) об'єктами дослідження є композиторська особистість як феномен і динамічний процес у просторі європейської музичної культури ХІХ – початку ХХ століття. Монографія Олени Берегової «Інтегративні процеси в музичній культурі України ХХ–ХХІ століть» (Берегова, 2013) присвячена проблемам творчої особистості та музичної комунікації на матеріалі новітньої української композиторської творчості. Ірина Коновалова у науковій роботі «Феномен композитора в європейській музичній культурі ХХ ст.: особистісні та діяльнісні аспекти» (Коновалова, 2019) створює комплексну мистецтвознавчо-культурологічну концепцію феномена композитора в часопросторі європейської

музичної культури ХХ століття. Дослідницький інтерес Тетяни Кумеди в науковій роботі «Особистість композитора в українській музичній культурі ХХ ст.» (Кумеда, 2006) зосереджено на феномені особистості композитора у розвитку музичної культури України ХХ століття. Віктор Батанов у дисертації «Універсалізм композиторської особистості в музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ ст.» (Батанов, 2016) досліджує особливості професійної самореалізації композиторської особистості в умовах нової універсальності музичного професіоналізму в ХХ–ХХІ століттях (на матеріалі творчості композиторів Європи та країн Далекого Сходу). Дисертацію Олександра Щетинського «Типологія композиторської самоактуалізації (з творчої лабораторії Л. Грабовського, В. Балея і В. Бібіка)» (Щетинський, 2023) присвячено дослідженню процесів творчої самореалізації композитора на прикладах творчості українських композиторів другої половини ХХ століття.

На сьогодні нами не віднайдено наукових праць, у яких моделювання вимірів креативної діяльності митця здійснено саме на матеріалі композиторської творчості в контексті новітньої музичної культури України. Таким чином, **мета** нашого дослідження – змоделювати виміри творчої діяльності композитора в часопросторі української музичної культури ХХІ століття.

Методи дослідження. У контексті обраної нами проблематики виокремимо найбільш відповідні методи дослідження. *Історико-культурологічний підхід* задіяний при дослідженні культуротворчих процесів у часопросторі новітньої української музичної культури. Запропонований О. Комендою *метод діяльно-структурного моделювання* дозволяє змоделювати виміри творчої діяльності композитора. *Структурно-типологічний метод* дозволяє типологізувати та структурувати виміри діяльності композитора. *Компаративний метод* застосований

при типологізації вимірів креативної діяльності на підставі їх порівняльного аналізу. *Системний метод* дозволяє розглядати виміри творчої діяльності митця як цілісну систему.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Творча діяльність композитора реалізується в системі соціокультурних інституцій (в одній або декількох одночасно). Критерієм, який дає можливість змоделювати виміри творчої діяльності, є форма комунікації композитора з іншими учасниками культуротворчого процесу. Автор інтерпретативної теорії музичної комунікації Юлія Ніколаєвська (Ніколаєвська, 2020) вказує на те, що новітній соціокультурний контекст обумовлює виникнення нових комунікативних ситуацій. Спробуємо змоделювати ключові виміри творчої діяльності композитора в залежності від форми комунікації, яка реалізується у тому чи іншому вимірі.

Одноосібну творчу діяльність можемо визначити як «головний вид діяльності музиканта-творця – композитор, статус якого є найвищим, адже він найбільше відповідає усім вимогам, що пред'являються до музиканта-творця як того, хто створює щось нове, чого раніше не існувало, а також є, що дуже важливо – інституціонально і фінансово незалежним» (Коменда, 2020, с. 90). У одноосібній творчій діяльності композитора проявляється інтроверсійність, яку дослідник цього феномена Віктор Степурко (Степурко, 2017) визначає як «особливий тип мислення (вдумливе, заглиблене, зосереджене, орієнтоване «всередину» або на внутрішні роздуми, переживання, творчі спостереження), проявлений у заглибленість у власний внутрішній світ, зосередженість на власних роздумах, переживаннях, спостереженнях, відсторонення від навколишнього соціального середовища» (Степурко, 2017, с. 17). Форму комунікації у одноосібній творчій діяльності композитора можемо визначити як автокомунікацію. Кінцевим результатом одноосібної творчої роботи композитора є музичний твір у вигляді партитури. Подальший комунікативний процес з іншими суб'єктами – виконавцем, слухачем, музикознавцем, музичним критиком – може відбуватися вже без участі самого автора музичного твору.

В новітньому українському соціокультурному контексті найбільш поширеною ситуацією є поєднання композитором одноосібної

творчої діяльності з іншими креативними вимірами. Це може бути *діяльність в межах творчих об'єднань*, державних та недержавних.

Державні творчі об'єднання формуються за регіональним та професійним критерієм, мають визначену структуру та статут. Державними творчими об'єднаннями в Україні є, зокрема, обласні організації та осередки Національної Спілки композиторів України, Національна Всеукраїнська Музична Спілка, Національна ліга українських композиторів.

Недержавні творчі об'єднання утворені як спільнота митців-одномумців, для якої регіональний критерій не є визначальним, зважаючи на загальні глобалізаційні тенденції ХХІ століття. Яскравими прикладами недержавних творчих об'єднань є музично-театральна формація NOVA OPERA та лабораторія сучасної опери OPERA APERTA, створені сучасними українськими композиторами Романом Григорівим та Іллею Разумейко. Автори визначають метою творчої діяльності «пошук та випробовування нових шляхів актуального музичного, композиторського та інструментального театру, медіа-опери, перформативних та інтердисциплінарних практик» (OPERA APERTA).

Роль творчого об'єднання може виконувати також *вищий навчальний заклад мистецького спрямування*. Так, наприклад, кафедра композиції та інструментування Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського від початку свого заснування і до сьогодні була і продовжує бути осередком творчої діяльності харківських композиторів – викладачів кафедри та студентів. Робота на посаді викладача кафедри композиції та інструментування передбачає також і творчу діяльність: написання музичних творів, створення перекладень, транскрипцій, оркестрування, редагування партій, складання нотних збірок та хрестоматій, а також написання музики до вистав.

Робота в театрі – специфічний вимір діяльності композитора, що передбачає співпрацю з постановочною групою вистави у складі режисера, художника, звукорежисера, художника з освітлення, акторами тощо.

Для композитора кінцевим результатом творчої діяльності в театрі є музична фонограма як один з компонентів цілісного сценічного твору

(вистави). У такому випадку нотний текст може бути створений композитором у вигляді партитури або клавіру, або може бути відсутній взагалі.

Процес постановки вистави – складний механізм, у якому композиторська діяльність є одним з його компонентів і підпорядкована режисерському задуму. Важливу функцію у цьому процесі виконує комунікація між композитором і режисером. У цьому контексті усталені традиції творчої співпраці композиторів та режисерів має Харківський університет мистецтв імені І. П. Котляревського, який у 1923 році утворився як Харківський музично-драматичний інститут в результаті реорганізації Харківської консерваторії із відкриттям факультету сценічних мистецтв. Об'єднання в межах єдиного вищого навчального закладу музичної та сценічної професійної сфери заклало фундамент для подальшої багаторічної творчої співпраці композиторів харківської школи з харківськими театрами, яка триває і сьогодні. У ХХІ столітті в харківських театрах представлені вистави з музикою таких представників харківської композиторської школи, як Ігор Гайдено, Геннадій Фролов, Катерина Палачова, Руслан Каширцев, Євген Золотухін.

Творча діяльність в незалежних експериментальних проєктах – найбільш складний і комплексний вимір діяльності митця, у якій композитор може поєднувати різні види творчої діяльності, працювати як одноосібно, так і в колаборації, реалізовувати себе одночасно як композитор і як виконавець тощо. Згідно інтерпретативної теорії музичної комунікації Ю. Ніколаєвської, цю комунікативну ситуацію можна визначити як полілог в новітньому мистецтві. В українському культурному просторі ХХІ століття з'являються числені незалежні експериментальні творчі проєкти, серед яких – аудіовізуальні роботи, звукові інсталяції, роботи у сфері саунд-дизайну тощо. Зокрема, проєкт «Liminal Spaces», ініційований у 2023 році мистецькою платформою «Центр музики молодих», об'єднав десятьох молодих українських композиторів з метою створення

ними музичних творів, які розкривали б тему лімінальності. Результатом проєкту став концерт «Liminal Spaces: 10 творів нової класичної музики», який відбувся 22.05.2023 у Центрі Леся Курбаса (Київ). Ще один новітній експериментальний творчий проєкт «MuSE Canada x Ukraine» від Vivier InterUniversitaire та Студентського науково-творчого товариства «Octopus» розпочався у квітні 2023 року з метою поєднати у музичній колаборації композиторів та виконавців вищих навчальних закладів Квебеку (Канада) та України. Проєкт включає серію регулярних семінарів, орієнтованих на творчу роботу молодих композиторів з виконавцями, а також менторами – українськими композиторами Аллою Загайкевич, Максимом Шалигінін та канадськими композиторами Лорі Редфордом (Laurie Radford) та П'єром-Люком Сенекалем (Pierre-Luc Senécal). Кінцевим результатом «MuSE Canada x Ukraine» передбачено аудіо-та відеозапис творів учасників проєкту у жовтні 2023 року.

Висновки. В залежності від форм комунікації, які проявляються у креативному процесі, в нашому дослідженні змодельовані наступні виміри творчої діяльності композитора у ХХІ столітті:

- одноосібна творча діяльність;
- діяльність в межах творчих об'єднань (державних та недержавних);
- творча діяльність у вищому навчальному закладі мистецького спрямування;
- творча діяльність в театрі як специфічний вимір творчої діяльності композитора, що підпорядкована режисерському задуму;
- творча діяльність в незалежних експериментальних творчих проєктах.

Наведені виміри не є взаємовиключними і можуть бути поєднані у творчості одного митця, а отже утворюють цілісну систему творчої діяльності в контексті часопростору новітньої музичної культури.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з дослідженням композиторської творчості в українській музичній культурі ХХІ століття у змодельованих нами вимірах творчої діяльності митця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батанов В. Ю. Універсалізм композиторської особистості в музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Одеса, 2016. 18 с.

2. Берегова О. М. Інтегративні процеси в музичній культурі України ХХ–ХХІ століть : монографія. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2013. 232 с.
3. Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2020. 519 с.
4. Кумеда Т. А. Особистість композитора в українській музичній культурі ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ, 2006. 23 с.
5. Коновалова І. Ю. Феномен композитора в європейській музичній культурі ХХ ст.: особистісні та діяльнісні аспекти : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 26.00.01. Харків, 2019. 41 с.
6. Ніколаєвська Ю. В. Homo Interpretatus в музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ століть : монографія. Харків, 2020. 576 с.
7. Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2010. 39 с.
8. Степурко В. І. Вияви мистецької інтроверсії у творчості композиторів України другої половини ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01. Київ, 2017. 199 с.
9. Щетинський О. С. Типологія композиторської самоактуалізації (з творчої лабораторії Л. Грабовського, В. Балея і В. Бібіка) : дис. ... канд. мистецтвознавства. Харків, 2023. 233 с.
10. OPERA APERTA. URL: https://www.facebook.com/operaapertaopera/about_details

REFERENCES:

1. Batanov, V. Yu. (2016). Universalizm kompozytorskoï osobystosti v muzychnomu mystetstvi XX – pochatku XXI st. [Universalism of a composer personality in the Art of Music in XX – beginning of XXI century]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa: ONMA [in Ukrainian].
2. Berehova, O. M. (2020). *Intehratyvni protsesy v muzychnii kulturi Ukrainy XX–XXI stolit [Integrative processes in the musical culture of Ukraine of XX–XXI centuries]*. Kyiv: NAM [in Ukrainian].
3. Komenda, O. I. (2020). Universalna tvorcha osobystist v ukrainskii muzychnii kulturi [Universal Creative Personality in Ukrainian Musical Culture]. *Doctor's thesis*. Kyiv: NMAU [in Ukrainian].
4. Kumeda, T. A. (2006). Osobystist kompozytora v ukrainskii muzychnii kulturi XX st. [The personality of a composer in the Ukrainian musical culture of the XX century]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: KNUCM [in Ukrainian].
5. Konovalova, I. Yu. (2019). Fenomen kompozytora v yevropeiskii muzychnii kulturi XX st.: osobystisni ta diialnisni aspekty [The phenomenon of the composer in the European musical culture on the twentieth century: personal and activity aspects]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv: HSAC [in Ukrainian].
6. Nikolaievska, Yu. V. (2020). *Homo Interpretatus v muzychnomu mystetstvi XX – pochatku XXI stolit [Homo Interpretatus in the musical art of XX – early XXI century]*. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].
7. Savytska, N. V. (2010). Vikovi aspekty kompozytorskoï zhyttietvorchosti [Age Aspects of Composer Life and Creative Work]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: NMAU [in Ukrainian].
8. Stepurko, V. I. (2017). Vyiavy mystetskoï introversii u tvorchosti kompozytoriv Ukrainy druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia [The manifestations of artistic introversion in the works of composers of Ukraine in the second half of the XX – the beginning of the XXI century.] *Candidate's thesis*. Kyiv: NAMPCA [in Ukrainian].
9. Shchetynskiy, O. S. (2023). Typolohiia kompozytorskoï samoaktualizatsii (z tvorchoi laboratorii L. Hrabovskoho, V. Baleia i V. Bibika) [Typology of composer's self-actualization (from the creative laboratory of L. Hrabovsky, V. Baley and V. Bibik)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv: HNUA [in Ukrainian].
10. OPERA APERTA. Retrieved from https://www.facebook.com/operaapertaopera/about_details [in Ukrainian].